

Luomuviljaketjun kehitysnäkymät vuonna 2015

Vilja-alan yhteistyöryhmä laati tilannekatsauksen luomuviljaketjusta vuodenvaihteessa 2014/2015. Selvitystä varten haastateltiin toimijoita ketjun eri portaista sekä käytettiin kirjallisia lähteitä. Selvitystä on rahoittanut maa- ja metsätalousministeriö.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	2
2. Toimintaympäristön näkymät lähivuosille	2
2.1 Tukipolitiikka	2
2.2 Lainsäädäntö ja valvonta.....	3
3. Luomuviljan tarjonta.....	3
3.1. Alkutuotanto.....	3
3.2 Luomusiemenen hankinta	5
3.3 Viljakauppa, tuonti ja logistiikka.....	6
4. Luomuviljan käyttö kotieläinrehuna.....	7
4.1 Kotieläintuotannon kehitys.....	7
4.2. Luomuviljan ja –valkuaisen hankinta	8
4.3 Rehuteollisuuden kehitys	9
5. Luomuviljojen elintarvikekäyttö.....	10
5.1. Elintarvikeoteollisuus	10
5.2. Vähittäiskauppa ja kuluttajakysyntä	11
5.3. Ammattikeittiöt	13
5.4. Luomutuotteiden vienti.....	14
5.5 Luomuviljan viennin kehittäminen	15
6. Yhteenveto ja ehdotukset luomuviljaketjun kehittämiseksi	17
LÄHTEET JA LISÄTIETOJA.....	19

1. Johdanto

Kesäkuun 2011 hallitusohjelmassa Suomen maatalouspolitiikan yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi nostettiin luomu- ja lähiruuan osuuden kääntäminen vahvaan nousuun. Hallitus sitoutui toteuttamaan luomualan kehittämissuunnitelman, jonka avulla luonnonmukaista tuotantoa monipuolistetaan ja lisätään kysyntää vastaavaksi sekä kehitetään koko luomuruokaketjua.

Luomupeltoala on kasvanut jatkuvasti vuodesta 2008 lähtien. EU:n Manner-Suomen maaseudun kehittämisen ohjelmakauden 2007–2013 tavoite, 200 000 hehtaaria luomuviljeltyä peltoa, ylitettiin ohjelmakauden lopulla. Vuonna 2014 luomuala oli jo lähes 216 000 hehtaaria (9,5 % kokonaispeltoalasta). Tästä 22 000 ha oli siirtymävaiheessa olevaa luomupeltoalaa. Manner-Suomen maaseudun kehittämisen uudella ohjelmakaudella 2014-2020 luomun asema korostuu edelleen. Tavoitteena on nostaa luomupeltoalan osuus 20 %:iin vuoteen 2020 mennessä.

Kaupallisen mittakaavan luomuviljely vaatii ammattimaisuutta ja riittävää volyymiä. Tätä ei saavuteta, jos tavoitteena on pelkäämistään kotimaan kysyntään vastaaminen. Elintarvikelaatuisen luomuviljan kokonaiskäytöstä vientiin päätyi arviolta 80 % vuosina 2013-2014, valtaosa viljatuotteina. Luomuviljaa vietiin jalostamattomana noin 0,4 miljoonaa kiloa vuonna 2014, tuonnin ollessa noin 8 miljoonaa kiloa. Kotimaan kysyntä on kehittynyt hieman joissakin tuoteryhmissä viime vuosina, mutta silti luomun markkinaosuus koko päivittäistavaramyynnistä oli alle 2 % vuonna 2014. Viljatuotteissa markkinaosuudeltaan suurin ryhmä hiutaleet saavutti kotimaassa noin 10 % markkinaosuuden.

Luomun edistämiseksi luomukotieläintuotannon monipuolistaminen ja lisääminen on keskeistä. Tällöin korostuu valkuaisrehun riittävyyden turvaaminen. Kansallisen ruokastrategian tavoitteena on nostaa rehuvalkuaisomavaraisuus 15 prosentista 50 prosenttiin (Maa- ja metsätalousministeriö 2014). Luomumaito on pitänyt suosionsa markkinoilla, mutta luomulihan kuluttajakysyntä reagoi herkästi suhdanteiden muutoksiin.

2. Toimintaympäristön näkymät lähivuosille

2.1 Tukipolitiikka

Uusi maataloustukijärjestelmä tuli voimaan 1.1.2015 (Maaseutuvirasto 2014). Luomutuet muuttuivat korvauksiksi ja luomusopimukset sitoumuksiksi. Luomu on nyt oma toimenpiteensä, jossa on kaksi sitoumustyyppiä: Luonnonmukainen tuotanto ja luonnonmukainen kotieläintuotanto. Sitoumus voidaan rajata koskemaan pelkäämistään avomaan vihannesten viljelykierrossa olevaa peltoa. Luonnonmukaisen kotieläintuotannon sitoumus sisältää kasvinviljelyn. Kotieläintuotannon loppuessa sitoumus on muutettava luonnonmukaisen tuotannon sitoumuksiksi.

Luomutiloilla on mahdollista sitoutua useimpiin ympäristökorvausten ehtoihin. Samoista toimista ei kuitenkaan makseta kahden eri tukimuodon kautta. Suorien tukien viherryttämistuen vaatimukset eivät koske luomutiloja.

2.2 Lainsäädäntö ja valvonta

EU-luomulainsäädännön uudistus on meneillään ja sen suunnitellaan astuvan voimaan vuonna 2017 (MMM 2014). Kotimainen lainsäädäntö ei tuo merkittäviä vilja-alaan vaikuttavia asioita. EU lainsäädännön ei myöskään odoteta tuovan merkittäviä muutoksia vilja-alalle.

Jatkossa luomuvalvontaviranomaiset pyrkivät koko ketjun tarkasteluun. Mitä aukottomammin ketju pystyy hoitamaan velvoitteet, sen parempi on läpinäkyvyys ja luottamus ketjun toimintaan. Viljelijän velvollisuus on kertoa, mikäli viljaeriin liittyy rajoituksia tai markkinointikieltoja (Heinonen 2015).

Ostajien suositellaan sitoutuvan yhtenäiseen toimintatapaan - laatujärjestelmiin ja omavalvontaan. Tällöin yrityksen sisäinen valvonta toimii, samoin neuvonta viljan toimittajille. Laatujärjestelmä määrittelee mitkä toimet tehdään rutiininomaisesti ja mitkä erityistapauksissa. Alalla tulisi sopia käytännöistä missä tilanteissa ja mitä viranomaisvaatimukset ylittäviä tarkastustoimia tarvitaan (Heinonen 2015).

Käytännössä luomuvalvonnan byrokratia on monesti vienyt paljon aikaa ja voimavaroja ketjun toimijoilta. Ylimääräistä työtä ja kustannuksia on aiheutunut lukuisista tarkastuksista esimerkiksi viljan vastaanotossa. Eri tarkastajien esittämät vaatimukset ovat joskus olleet ristiriidassa sekä toistensa että valvovan viranomaisen sanoman kanssa. Pienille toimijoille kuten maataloille ja pienmyllyille byrokratian ja lisääntyvien ehtojen pelko on joissain tapauksissa ollut esteenä luomutuotantoon siirtymiseen.

Vaikka byrokratia koetaan monesti vaivaksi, siitä on hyötyäkin. Suomalainen viranomaisvoimin toteutettu luomuvalvonta on toimijoille edullisempaa kuin useimmissa maissa yksityisenä liiketoimintana tehty valvonta. Korkeatasoinen valvonta merkitsee luotettavuutta ja on suomalaisen viennin valttikorttina maailmalla.

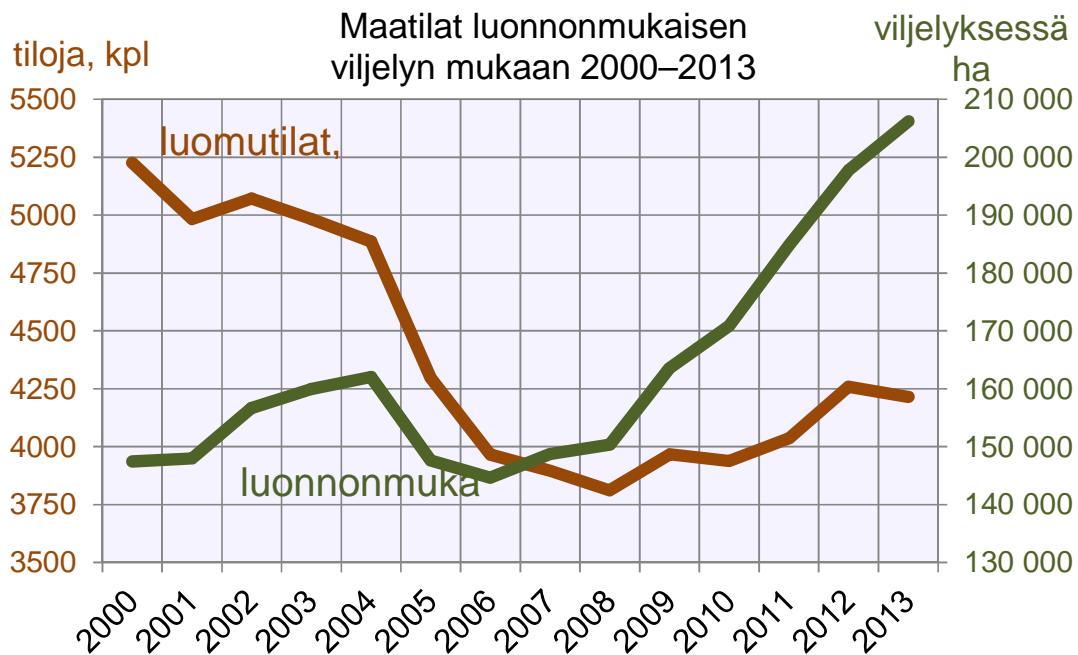
3. Luomuviljan tarjonta

3.1. Alkutuotanto

Luomutilojen lukumäärä on noussut vuodesta 2008 lähtien 3800 tilasta 4240 tilaan vuonna 2014. Luomutilojen keskikoko on noussut 51 hehtaariin. Luomuhyväksytty pinta-ala on kasvanut vuodesta 2007 lähtien ja oli vuonna 2014 yhteensä noin 216 000 ha eli 9,5 % Suomen peltoalasta. Tästä oli siirtymävaiheen peltopinta-alaa yhteensä 22600 ha. Tämä tarkoittaa sitä, että kahden seuraavan vuoden aikana ko. peltoala tulee luomukäyttöön edellyttäen että poistumaa luomutuotannosta ei tapahdu.

Luomuviljaa tuotettiin lähes 43 000 hehtaarin alalla vuonna 2014. Vuonna 2014 tehdyssä tutkimuksessa kiinnostus luomuun siirtymiseen oli laskenut 14 %:sta 11 %:iin kasvinviljelytiloilla vuodesta 2012 (TNS Gallup 2014). Kyselyn mukaan luomutilojen määrä voisi kuitenkin kasvaa 1,5-kertaiseksi ja nousta 6300:aan vuoteen 2020 mennessä. Tämä voisi merkitä luomupeltoalan kasvua jopa 316 000 hehtaariin (14 % koko peltoalasta).

Luonnonmukaisessa tuotannossa olevat maatilat ja peltoala Suomessa

- 1) Tila kuuluu luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmän piiriin (**punainen**)
- 2) Luomuhyväksytty ala ja luomutuotantoon siirtymässä oleva ala yhteensä (**vihreä**)

Luomuviljan osuus nousee hitaasti

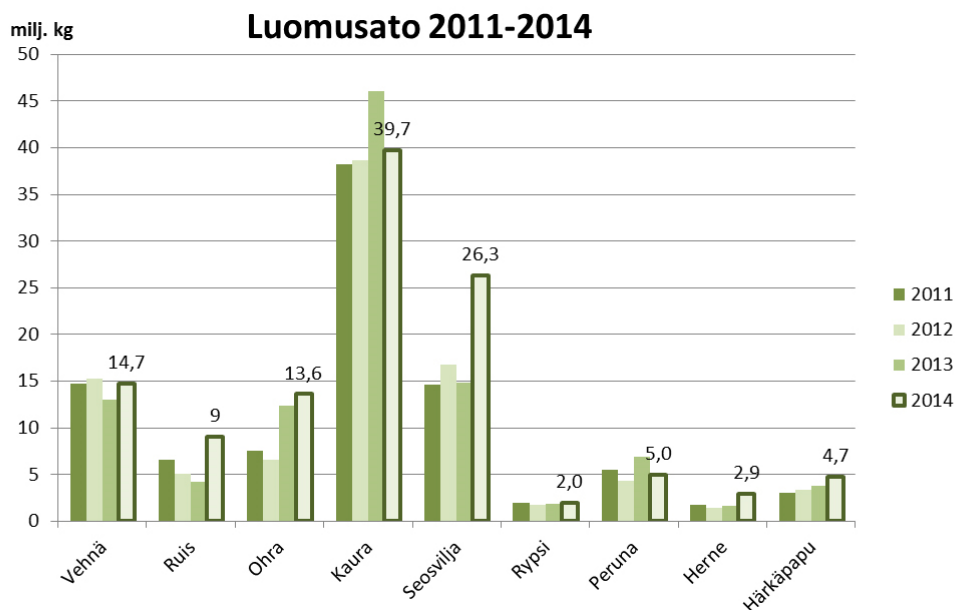
Luomuviljasato oli vuonna 2014 noin 103 miljoonaa kiloa Tiken viljelijäkyselyn perusteella. Tuotanto kasvoi edellisvuodesta noin 20 %. Kaura oli jälleen suurin luomuvilja, vaikka 40 miljoonan kilon sato onkin hieman edellisvuotta pienempi. Luomun osuus koko viljantuotannosta oli 2,5 %. Luomukauran osuus oli 4 % ja luomuruukiin 9 miljoonan kilon sato oli jopa 12 % koko ruissadosta. Vehnän tuotanto kasvoi 13:sta 15 miljoonaan kiloon. Luomuvehnäsatoja on saatu nousemaan uuden luomulannoitteen ansiosta. Luomuohran tuotanto oli 14 miljoonaa kiloa, eli se nousi 10 % edellisestä vuodesta (Tike 2014)

Luomuviljan tuotannossa tähtäimenä ei tulisi olla pelkästään kotimaan luomuruuan kysynnän täyttämisen vaan tuotannon kasvattaminen vientivetoisesti. Viennin tuoman volyympohjan varassa ja tuella luomuviljely voi menestyä ja kehittyä. Suuri tuotantomäärä auttaa valmistamaan monipuolisen ja riittävän luomuviljatuotevalikoiman myös kotimaan kasvavan kysynnän tarpeisiin ja luomutavoitteiden saavuttamiseksi. (Kuusela, Meltovaara, Mäki-Reinikka 2013)

Kaupallisen mittakaavan luomuviljely vaatii erikoistumista, pitkäjänteisyyttä, ammattimaisuutta ja riittävää volyyymiä. Tällaiselle toiminnalle pitäisi luoda taloudelliset edellytykset, joita ei synny jos markkinat rajoittuvat kotimaiseen luomuviljatarpeeseen (Kuusela, Meltovaara, Mäki-Reinikka 2013). Luomuviljelijät ovat esittäneet VYR:in luomuviljatyöryhmässä toiveen, että he saisivat tarkempaa tietoa kysynnästä mille viljoilla ja laaduilla on kysyntää kotimaassa ja vientimarkkinoilla.

Luomukasvien tuotanto Suomessa vuosina 2011-2014.

Lähde: Luke/maataloustilastot

3.2 Luomusiemenen hankinta

Luomusiementä tuotettiin noin 2000 hehtaarin alalla ja sadan viljelijän toimesta vuonna 2014. Luomuviljelyssä käytettiin vuoden 2013 viljojen kylvöihin 1,9 miljoonaa kiloa sertifioitua luomusiementä, mikä oli 18 % koko käytöstä. Lajista riippuen luomusiemenen tarpeesta täytyy vain 6-23 %. Sen sijaan tavanomaisessa viljelyssä sertifioitun siemenen osuus oli 27 % eli runsas 80 miljoonaa kiloa. Öljykasveista kevät- ja syysrypsin siemeniä on markkinoilla luomuna kysyntää vastaavasti (Mäkinen 2015). Tällä hetkellä ei tiedetä, mitkä lajikkeet soveltuvat luomuun parhaiten. Tähän tarvittaisiin kokeita ja tutkimusta (Kuoppamäki 2015).

Tavanomaisen peittaamattoman siemenen käyttömäärä luomuviljelyssä ei ole tarkkaan tiedossa. Tavanomaista siementä saa käyttää luomu-tuotannossa, jos luomusiementä ei ole saatavilla. Silti luomutilojen kylvösiemenen käytössä on esiintynyt sääntöjen vastaisuutta luomutarkastuksen näkökulmasta silloin kun luomuviljelijä ei ole hankkinut poikkeuslupaa tavanomaisen siemenen käytölle. Luomusiemenalalla kaivattaisiin selkeitä pelisääntöjä siitä milloin on luvallista käyttää tavanomaista peittaamatonta siementä.

Luomusiementuotantoa ja -kauppaa säätelevät siemenkauppalaki, luomu-asetukset, kasvinjalostajan oikeus ja ankaran vastuun periaate.

Luomusiementuotannossa keskeisiä asioita ovat:

- Parhaiden lajikkeiden saaminen luomutuotantoon
- Reagointi luomusadon kysynnän muutoksiin riittävän nopeasti.
- Siementen kunnostustekniikkaan panostaminen ja siemenlevintäisten tautien hallinta (Hollo 2014).

Luomusiementuotannossa olisi tilaa uusille viljelijöille, noin 10-15 viljelijää vuodessa (Kylvösiemen 2014). Erityisesti luomuviljelyyn siirtymässä olevalla siementuotantoon kelpoisella tilalla on mahdollisuus jo siirtymävaiheen aikana päästä tuottamaan luomutuotantokelpoista siementä (MTK 2014). Hukkakauraa ei pidetä ongelmana. Viljelykierto helpottaa sen hallintaa, etenkin syyskylvöt vähentävät riskiä. Luomupellossa on myös runsas pieneliöstö, mikä heikentää hukkakauran itävyyttä.

3.3 Viljakauppa, tuonti ja logistiikka

Luomuviljakaupan eräkoon kasvattamiseksi on perustettu luomurehu- ym. viljan tuottajarenkaita, jotka kokoavat viljaeriä ja markkinoivat ne myllyille, vientiin tai rehuksi. Osa renkaista toimii hyvin. Viljelijät maksavat pienen maksun renkaan kustannusten kattamiseksi. Viljat varastoidaan pääsääntöisesti tiloilla, joillakin keräilijöillä on myös pieniä varastoja.

Osa tuottajarenkaista on lopettanut toimintansa keskinäisen luottamuksen puuttuessa tai muista käytännön ongelmista johtuen. Yhteistyön ja logistiikan toiminnassa on kehittämisen varaa.

Kauppatavat luomuviljakaupassa ovat samat kuin tavanomaisella viljalla. Toimijasta riippuen kokemukset vaihtelevat. Teollisuus varmistaa raaka-aineen saannin enenevässä määrin viljelysopimuksilla. Sopimuskulttuurissa on edelleen kehittämisen varaa.

Luomuviljakaupassa viljelijän paperityön helpottamiseksi viljanostaja voi kauppaa tehdessään hakea ns. luomuhakupalvelusta voimassa olevan asiakirjaselvityksen viljelijän kuluvan vuoden tuotannosta ja tuotteiden vaiheista. Viljakaupan helpottamiseksi VYR kehitti vuonna 2013 Viljapassin, joka korvaa erilaiset kuormakirjat. Kuorman mukana seuraa ainoastaan viljapassi. Viljapassi laajennettiin pian myös luomuviljan kauppaan sopivaksi. Tulevaisuudessa viljapassi saadaan mahdollisesti sähköiseen muotoon.

Tuonti

Rukiin tuonti on ollut välttämätöntä kotimaan kysynnän täyttämiseksi. Vuoden 2011 700 000 kilosta luomurukiin tuonti nousi 4,3 miljoonaa kiloon vuonna 2014. Vuonna 2015 ruissadon toivotaan kasvavan mahdollisesti 100 % omavaraisuuteen saakka, mikä merkitsisi pienempää rukiin tuontia.

Luomukauraa tuotiin vuonna 2012 noin 5,2 miljoonaa kiloa ja vuonna 2013 noin 3,3 miljoonaa kiloa. Tuontitarvetta nostaa luomukauratuotteiden voimakkaasti kasvanut kysyntä vientimarkkinoilla.

4. Luomuviljan käyttö kotieläinrehuna

4.1 Kotieläintuotannon kehitys

Luomuviljasadon käytöstä Suomessa ei ole saatavilla täysin kattavaa tilastotietoa. Vilja-alan yhteistyöryhmän toimesta on vuodesta 2011 lähtien pyritty muodostamaan arvio luomuviljan tarjonnasta ja kysynnästä. Lähteenä on käytetty Tiken ja Eviran tilastoja, Maa- ja metsätalousministeriön Suomen Gallup Elintarviketiedolla teettämiä luomuviljayrityskyselyjä sekä VYR:in luomuviljatyöryhmän asiantuntija-arvioita. Rehun käytöstä maatiloilla ei ole saatavilla tarkkoja tietoja, koska sitä ei tilastoida. Luomulihasta merkittävä osa myydään suoraan tiloilta loppukäyttäjille, niin ravintoloille kuin kuluttajille. Näin ollen luomulihan ja lihavalmisteiden kulutuksesta on haastavaa saada kokonaiskuvaa.

Viljan rehukäyttö on suorassa suhteessa kotieläintuotannon kehitykseen. Viljan osuus rehusta vaihtelee tuotantoeläinten ja jossain määrin tilojen välillä. Esimerkiksi luomurehujen tuoteryhmistä uusin ja pienin broilerinrehu sisältää viljaa 60 %.

Luomukotieläintilojen määrä oli yhteensä 825 vuonna 2014, mikä oli neljänneksen suurempi kuin vuonna 2011. Satovuonna 2013/2014 noin 76 miljoonan kilon luomuviljasadosta käytettiin rehuksi arviolta 24 miljoona kiloa eli kolmasosa.

Taulukko: Luomun osuus kotieläintuotannosta vuosina 2012 ja 2013. TNS Gallup / Pro Luomu 2014.

Teurastusmäärät						
Eläin/vuosi	Luomua (milj. kg)		Kok. tuotanto (milj. kg)		Luomun osuus (%)	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Nauta	2,5	1,7	80,4	80,4	3,1	2,1
Sika	0,7	0,5	194,5	192,7	0,4	0,2
Lammas	0,2	0,1	0,9	0,8	18,2	12,4
Siipikarja	0,03		111,1		0,03	

Muut kotieläintuotteet	Luomua		Kokonais-tuotanto		Luomun osuus %	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Maito milj. l	41,2	37,6	2220	2188,4	1,9	1,7
Kanamunat milj. kg	2,5	2,2	62,7	58,6	4	3,7

Luomumaitotiloja oli 153 vuonna 2014 ja eläimiä niissä 7354. Sekä tilojen että eläinten määrät nousivat edellisvuodesta. Luomumaidon tuotanto oli vuoden 2014 lopulla hieman kysyntää suurempi. Kysynnän uskotaan olevan kasvussa.

Lihanautojen määrä kasvoi vuoden 2011 3740:stä 6500:aan vuonna 2014. Luomutuotteiden suosion ollessa suurimmillaan vuonna 2013 markkinoille tuli useita valmisteita naudanlihasta. Sittemmin luomulihavalmisteiden valikoima on supistunut. Luomunaudanlihasta valtaosa myydään suoramyyntinä.

Luomusianlihaa tuotettiin 14 tilalla vuonna 2014. Lihaskojen määrä on vaihdellut viime vuosina. Vuonna 2014 niitä oli noin 4500, mikä oli kolme kertaa niin paljon kuin vuonna 2012. Luomusianlihan tuotanto oli 0,7 milj. kg vuonna 2013, mikä oli 0,4 % maan sianlihan tuotannosta.

Luomulihan kysyntä tuoreena kasvoi vuonna 2014, mutta lihajalosteiden myynti laski. Vuonna 2014 joulukinkun myynti oli kaksinkertainen edelliseen vuoteen verrattuna. Alalla uskotaan kasvun tasoittuvan tänä vuonna (Kottila 2015). Luomulihan menekin kasvattamisessa haasteena on saavuttaa kaikkien ruhonosien tasainen kysyntä. Naudanlihan kysyntä arvioidaan suuremmaksi kuin sianlihan.

Kuluttajat ovat toivoneet luomubroileria markkinoille. Luomubroilerin tuotanto alkoi Suomessa vuonna 2014 neljällä tilalla ja eläimiä teurastettiin 30 000 kg. Tuotannon määrää ja laatua pyritään kasvattamaan mm. rakentamalla luomubroilerin emoketju hankevarojen tuella (Maaseutuvirasto 2015). Luomubroilertuotteita markkinoidaan kaupan ketjujen kautta lähinnä pääkaupunkiseudulla ja suurimmissa kaupungeissa. Broilertuotteiden menekkiä rajoittaa niiden hinta, joka on kolminkertainen tavanomaiseen broileriin verrattuna.

Munivia kanoja oli luomutuotannossa 37 tilalla noin 166 000 vuonna 2014. Kanojen ruokintaan voidaan arvioida käytetyn noin 7 milj. kg luomuviljaa.

Luomutuotantoon siirtyminen on edelleen kiinnostanut viljelijöitä. Neuvontajärjestön koulutuksiin on osallistunut vuonna 2014 arviolta 30 % enemmän luomutuotantoa harkitsevia viljelijöitä eri puolilla Suomea kuin edellisinä vuosina. Luomutuotantoon siirtymistä saattaa jarruttaa tiettyjen rikkakasvien pelko. Myös byrokratian pelätään oleva suurempaa luomutuotannossa. Samat tekijät tulivat esiin TNS Gallupin kyselyssä (Vihonen 2014).

4.2. Luomuviljan ja –valkuaisen hankinta

Soijaa on käytettävissä hyvin rajallisesti luomutuotannossa ja siellä pula valkuaisesta on suurempi kuin tavanomaisessa tuotannossa. Lypsylehmillä paras valkuaisen lähde on nurmi. Taloudellisin valkuainen saadaan perusrehuista eli hyvälaatuisesta säilörehusta ja viljasta. Valkuaistäydennystä (rypsipuristetta) käytetään kun halutaan nostaa maidontuotosta. Luomurypsin hinta pitäisi saada tasapainoon, jotta se olisi kannattavaa sekä viljelijälle että kotieläintilalle. Silloin kun hinnat ovat korkealla, on rypsipuriste kallis raaka-aine lihantuottajalle (Korolainen 2015). Toisaalta kovin alhaiset hinnat eivät kannusta viljelijää myymään rypsisatoaan. MTT:n kokeiden perusteella rypsirouhe tai puriste voidaan korvata kokonaan tai osittain herneellä, härkäpavulla tai sinilupiinilla lypsylehmien ruokinnassa (Kuoppala 2014).

Varmuus rehuraaka-aineen saannista on tärkeää kotieläintiloille, mutta luomuraaka-aineiden toimitusketju ei toimi. Kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa, eikä tieto kulje siitä, missä viljaa olisi saatavilla. Kotieläintilat ja luomurehun valmistajat joutuvat etsimään rehuraaka-aineita. Viljaliikkeet välittävät luomurehujä. Sikatilat ovat omavaraisempia, koska ne käyttävät enemmän oman tilan viljaa (Hemmilä 2015).

Erityisen haastavaa rehujen hankinta on nautatiloilla, koska viljantuotanto on pääasiassa Etelä-Suomessa ja lihantuotanto Keski- ja Pohjois-Suomessa. Luomuvalkuaisen tuotantomäärät ovat pieniä ja laajalla alueella. Hehtaarisatojen toivotaan nousevan erityisesti

lihantuotantoalueilla, jotta muualta tuotavaa rehun määrää voitaisiin pienentää. Taloudellisesti pienin kannattava toimituserä on kokonainen rekkakuorma, mutta käytännössä joudutaan toimittamaan myös pienempiä eriä. Kasvinviljelijät ovat perustaneet erilaisia alueellisia organisaatioita, jotka tuottavat viljoista ja valkuaiskasveista logistisesti tarkoituksenmukaisia toimituseriä Näitä toimitetaan lihantuottajille esimerkiksi Pohjanmaalle (Käki 2014).

Isoilla kotieläintiloilla on yhteistyökumppaneina satelliittitiloja, jotka toimittavat niille luomuviljaa. Yhteistyötä ja työnjakoa on kehitetty tilojen välillä muutenkin, esimerkiksi rahtipuintien ja logististen ratkaisujen muodossa. Kaksi tilaa voi jakaa rekallisen rehua, koska se on liian suuri erä yhden sikatilan rahoitettavaksi.

Kotimaasta ei ole saatu riittävästi valkuaisrehua Länsi-Suomeen, joko logististen haasteiden tai tuotannon rajallisuuden vuoksi. Valkuaisrehua joudutaan tuomaan, esimerkiksi rypsiä Virosta (Leskinen 2014). Myös teurastamot ovat välittäneet luomutiloille pieniä määriä ohraa, joko tilojen välisin kuljetuksin tai maahantuotuna Virosta. Luomukauraa on myös välitetty suoraan tilalta toiselle. *Kuva: Raisioagro*

Suurimpina ongelmina rehuviljakaupassa pidetään pieniä eriä ja ylipäättään pientä kysyntää ja tarjontaa. Lisäksi ostajat ja myyjät sijaitsevat kaukana toisistaan ja luomuerät tarvitsevat omat varastopaikkansa. Kehityksen kannalta voisi kaikkien toimijoiden yhteinen luomuviljaportaali olla harkitsemisen arvoinen idea, tämä yhdistäisi ostajat ja myyjät (Nieminen 2014).

4.3 Rehuteollisuuden kehitys

Teollinen luomurehujen valmistus laajeni Suomessa vuonna 2012, kun suuret toimijat Hankkija ja Raisioagro tulivat markkinoille muiden pienempien rehunvalmistajien rinnalle. Nautakarjalle valmistetaan täysrehuja, puolitiivistä ja tiivistä. Sikatiloille tuotetaan ns. yhdistelmä-tiivistä. Maatilat voivat tilata myös räätälöityjä rehuseoksia sekä kivennäis- ja vitamiinitäydennyksiä. Siipikarja, lähinnä munivat kanat ja broilerit käyttävät teollisia täysrehuja tai tiivistä.

Käytettävät luomuraaka-aineet valitaan niiden soveltuvuuden mukaan. Lypsylehmien teolliset luomurehut täydentävät kotoista ruokintaa ja täydennyksen tarve on pääasiassa ohutsuolessa imeytyvässä valkuaisessa (OIV). Sen määrä ei ole suoraan verrannollinen raaka-aineen raakavalkuaisen määrään, vaan siihen vaikuttaa myös sulavuus. Esimerkiksi härkäpavussa on hyvin korkea raakavalkuaispitoisuus, mutta ohitusvalkuaisista siinä on vain vähän. Tästä syystä valkuaisruokinnassa pääraaka-aine on rypsipuriste. Eri viljojen avulla haetaan lopputuotteisiin maittavuutta, tasalaatuisuutta, kuitua ja ensiluokkaista raelaata. Viljojen valintaan vaikuttaa myös saatavuus ja hinta, mutta pääpaino on niistä saatavalla ruokinnallisella hyödyllä (Parviainen 2014).

Myös luomurehun valmistajat joutuvat etsimään rehuraaka-aineita. Toimijoilla ei ole tietoa, missä ja minkä laatuista luomuviljaa on myytävänä ja toisaalta viljelijät joutuvat etsimään

ostajaa. Viljan saatavuus ja hinta on myös vaihdellut tilojen lykätessä viljan myyntiä paremman hinnan toivossa. Yksimahaiset tuotantoeläimet, erityisesti siipikarja, tarvitsevat teollisen rehunsa päivittäin. Rehunvalmistajat ovat joutuneet tuomaan luomuviljaa Baltian maista silloin kun kotimaasta ei ole luomuviljaa saatu tai sen hinta on ollut liian korkea kotieläintuottajille. Kotimaisen luomuviljan hinta on usein epäselvä. Tasainen viljavirta olisi koko ketjun etu.

5. Luomuviljojen elintarvikekäyttö

5.1. Elintarviketeollisuus

Myllyteollisuus ja leipomoteollisuus

Luomuvehnän jauhatus heijastaa leivän kulutuskysyntää kotimaassa ja viennissä. Satovuonna 2011/2012 vehnää jauhettiin 8 miljoona kiloa ja vuotta myöhemmin 8,4 miljoonaa kiloa. Voimakas pudotus tapahtui kesästä 2013 alkaen: viimeisen satovuoden aikana vehnän jauhatus oli vain 6,8 miljoonaa kiloa. Tähän on vaikuttanut luomuvehnätuotteiden viennin väheneminen ja luomuleivän myynnin jyrkkä lasku kotimaassa. Tosin samaan aikaan myös tavanomaisen leipomoleivän myynti on laskenut. Luomuleivän myynnistä Horeca-sektori ja kaupan paistopisteet muodostavat 10 %. Paistopisteiden leivistä osa voi olla ulkomaista alkuperää.

Luomuviljan käyttö kotimaan teollisuudessa ja käytön muutokset satokausina 2012/13 ja 2013/14 (milj.kg)

2012-13					
	Vehnä	Ruis	Ohra	Kaura	YHTEENSÄ
VILJAN (kotimainen + ulkomainen) KÄYTTÖ TEOLLISUUDESSA 1.7.2012-30.6.2013					
Elintarvikekäyttö	7,4	6,0	0,5	11,4	25,3
Rehukäyttö	0,2	0,0	0,6	1,3	2,1
Muu käyttö	0	0	0,5	0	0,5
Käyttö yhteensä	7,6	6,0	1,5	12,7	27,8
2013-14					
	Vehnä	Ruis	Ohra	Kaura	YHTEENSÄ
VILJAN (kotimainen + ulkomainen) KÄYTTÖ TEOLLISUUDESSA 1.7.2013-30.6.2014					
Elintarvikekäyttö	6,8	5,9	0,6	13,8	27,1
Rehukäyttö	0,6	0	0,3	1,3	2,2
Muu käyttö	0	0	0,4	0	0,4
Käyttö yhteensä	7,4	5,9	0,9	15,0	29,7
Muutokset, %	Vehnä	Ruis	Ohra	Kaura	YHTEENSÄ
Elintarvikekäyttö	-9 %	-1 %	+ 35 %	+ 21 %	+ 7 %
Rehukäyttö	+ 202 %		-53 %	-1 %	+ 5 %
Muu käyttö			-28 %		-14 %
Käyttö yhteensä	-3 %	-1 %	-16 %	+ 19 %	

Luomurukiin käyttö on tasaista, kuusi miljoonaa kiloa vuodessa. Leipomoilla oli vaikeuksia luomujauhojen saannissa vuosina 2011-2012. Tilanne on sittemmin kohentunut ja tällä hetkellä niin vehnän kuin rukiin saatavuus on hyvä, osin tuonnin ansiosta.

Luomukauran käyttö kasvaa voimakkaasti. Kauratuotteiden suosio on ollut kasvussa jo

muutaman vuoden kotimaassa ja ulkomailla. Vuonna 2013 kotimaan kauramylyjen valmistuskapasiteetti nousi ratkaisevasti, kun Fazer aloitti tuotannon uudessa kauramylyssään. Tämä selittää osaltaan luomukauran käytön kasvua 21 %:lla lähes 14 miljoonaan kiloon satokaudella 2013-2014. Vuonna 2015 kauran elintarvikekäyttö tulee kasvamaan edelleen, kun Helsingin Myllyn kauramylyn laajennus valmistuu. Vientikysyntä sisältyy oheisessa taulukossa kotimaan käyttölukuihin ja kauran elintarvikekäytöstä se käsittää 80-90 %.

Luomuohran mallastus

Vuosina 2011-2014 luomuohran elintarvikekäyttö vaihteli välillä 0,5-0,8 miljoonaa kiloa. Luomuohran elintarvikekäytöstä suurin osa on mallastusta. Luomumaltaan valmistuksessa raaka-aineen saanti oli alun perin ongelma ja sitä lähdettiin parantamaan 2010-2011 yhdessä neuvontajärjestön kanssa. Yleisesti oli käsitys, että ohran viljely luomuna olisi äärimmäisen vaikeaa ja mallasohralaadun tuottaminen mahdotonta. Näin ei kuitenkaan ole ja ennakkonäytämateriaalin perusteella voidaan sanoa kausilta 2012 ja 2013 että luomussa voidaan päästä tavanomaista vastaavaan mallasohran laatuun (Kivelä 2014).

Luomuohran viljely oli alun perin myös lajikekysymys, jotta uskallettiin viljellä luomuna ensinnäkin ohraa ja toiseksi kaksitahoisia mallasohralajikkeita. Onnistuneet viljelykokemukset ja niiden jakaminen ovat varmasti menestyksen takana. Lisäksi on panostettu luomulajikekokeisiin, mutta toistaiseksi materiaalia on kovin vähän. Samat lajikkeet soveltuvat mallasohran sopimusviljelyyn sekä luomuna että tavanomaisessa tuotannossa.

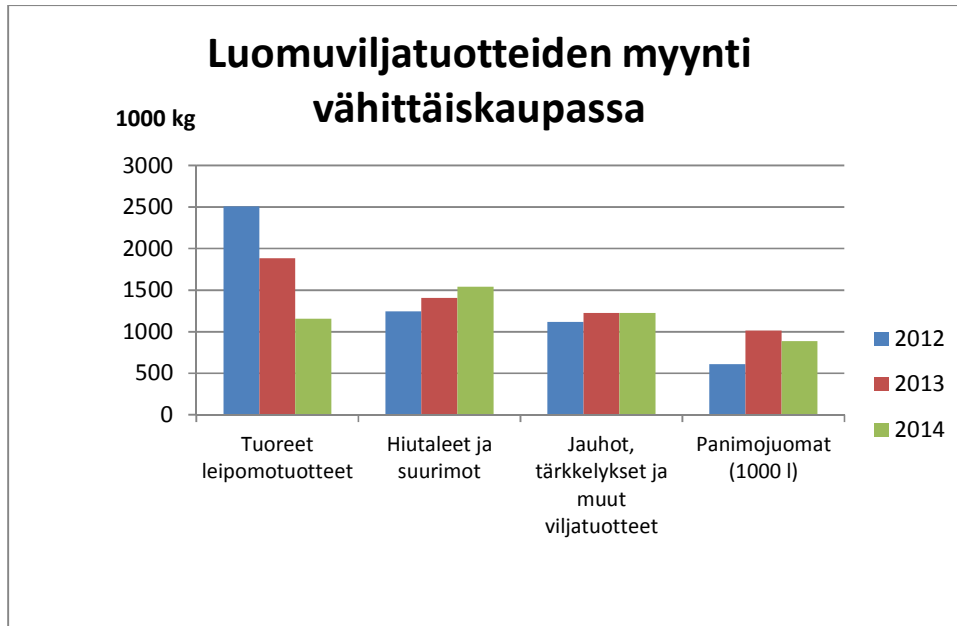
Sadosta 2012 alkaen Suomessa on oltu omavaraisia kotimaisen luomumallasohran suhteen. Luomuohran viljely ja mallastuskäyttöön kelpaavien luomumallasohra-lajikkeiden viljely on kasvanut Suomessa sadosta 2011 alkaen. Luomumaltaan kysyntä on vakiintunut nyt kun kotimaista luomumallasohraa on ollut saatavilla (Kivelä 2014). Luomuohran muu elintarvikekäyttö ja vientikysyntä ovat vähäisiä (Kuusela 2014).

5.2. Vähittäiskauppa ja kuluttajakysyntä

Luomuelintarvikkeita myytiin Suomessa yhteensä noin 220 miljoonalla eurolla ajanjaksolla 1.7.2013–30.6.2014. Myynti lisääntyi noin kaksi prosenttia edellisvuoden vastaavasta ajanjaksosta (vertaa: kaikkien elintarvikkeiden myynnin kasvu oli 1,8 %, Päivittäistavarayhdistys). Vuonna 2014 luomun osuus elintarvikemyynnistä oli 1,7 %. Tuoteryhmässä jauhot, tärkkelykset ja muut viljatuotteet luomun markkinaosuus oli vajaa 9 % arvossa ja vajaa 6 % määrässä vuonna 2014.

Yhä useampi syö aamupuuronsa tänä vuonna luomuna, kertovat S-ruokakauppojen myyntiluvut. Luomu on saanut osansa puuroja suosivasta trendistä, joka on nähtävissä myös muissa maissa. UK:ssa ja Tanskassa alkanut puurobaari-ilmiö on rantautunut Suomeenkin. Aamiaistuotteiden luomuvaihtoehto on kasvanut, kun perinteisempien luomukaurahiutaleiden rinnalle on noussut erikoisempia tuotteita: gluteenittomia luomukaurahiutaleita, luomuspelttiä, luomuriisihiutaleita ja 7-viljan hiutaleita. Niiden myynnin kasvu on ollut voimakasta vuonna 2014. Myös pikapuuron luomuversiot käyvät hyvin kaupaksi. Luomuhiutaleita myytiin vuonna 2014 yhteensä 1,5 miljoonaa kiloa. Luomun markkinaosuus tuoteryhmässä hiutaleet ja suurimot oli noin 10 % niin arvossa kuin määrässä.

Eräiden luomuviljatuoteryhmien myynti (1000 kg) suurimmissa vähittäiskaupan ketjuissa vuosina 2012, 2013 ja 2014. Lähde: Ruokakeskon, Lähikaupan ja SOK:n myyntitilastot

Tuoreen luomuleivän kulutuskehitys kotimaassa on sen sijaan ollut syöksylaskua. Vuonna 2012 luomuleipien myynti saavutti kaikkien aikojen huippunsa 2,5 miljoonaa kiloa. Vuonna 2014 luomuleipiä myytiin enää 1,1 miljoonaa kiloa. Se oli noin 1,1 % vähittäiskaupan koko leivän myynnistä.

Luomuoluiden kysyntä oli kasvussa vuoteen 2013, jolloin se ylitti miljoonan litran rajan. Vuonna 2014 kysyntä tasaantui noin 900 000 litraan mikä oli noin 0,2 % oluen vähittäiskauppamyynnistä.

Luomutuotteiden kysyntä on kasvanut Suomessa kuitenkin hitaammin kuin monissa maissa. Luomutuotteet ovat kalliimpia, joten kuluttaja odottaa saavansa lisäarvoa tuotteista. Luonnonmukainen tuotantotapa ei ole yksin riittävä peruste korkeammalle hinnalle. Esimerkiksi tuoreleivän tarjonta on monipuolistunut uusien myymäläleipomoiden myötä. Luomuleipien tulee vastata kilpailuun laadulla.

ProLuomun mukaan luomutuotteiden menekin lisäämiseksi tarvittaisiin enemmän hyviä ja kohtuuhintaisia tuotteita sekä viestintää, tietoa luomusta. Kuluttaja ei tunne maataloustuotantoa eikä tavanomaisen ja luomutuotannon eroa. Tuotteistaminen tulee viedä loppuun asti. Markkinoinnissa tuotteen mukaan tulisi liittää tarina. Erikoistuotteilla on sijansa kuluttajan ostoskorissa, kun hinta ja laatu ovat oikeassa suhteessa.

S-ryhmä, Arla ja ProLuomu toteuttivat syksyllä 2014 tutkimuksen kuluttajien asenteista luomuun. Säännöllisesti luomua käyttävät kuluttajat tuntuivat tietävän tarkastikin, mitä luomu tarkoittaa esimerkiksi raaka-aineiden, valmistuksen ja eläinten kasvatusolosuhteiden vaatimusten suhteen. Niillä kuluttajilla, joilla tietämystä oli, löytyi uskoa ja luottamusta luomutuotteisiin selkeästi enemmän kuin luomua vähemmän käyttävien joukosta. Heille oli epäselvempää, mitä luomu tarkoittaa esimerkiksi eläinten syömän rehun osalta. Luomua

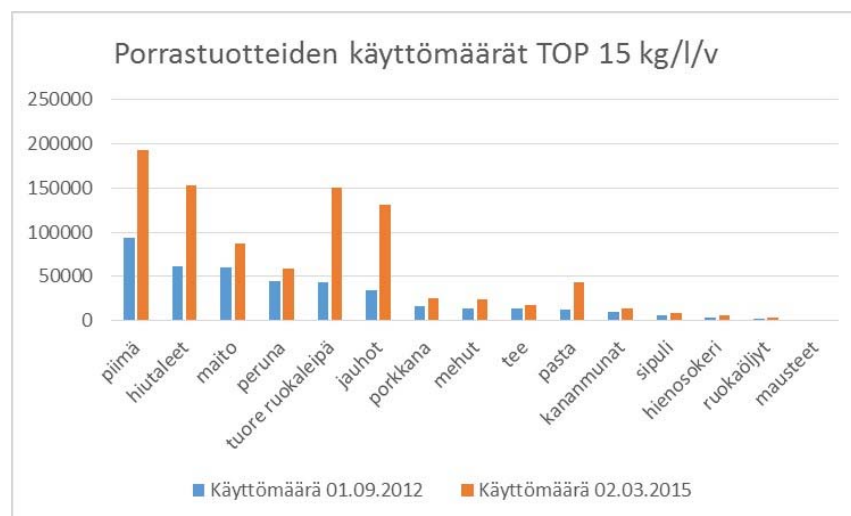
vähän käyttäviä epäilytti myös esimerkiksi se, mitä lisäaineita valmistuksessa saa käyttää vai saako käyttää mitään. Päätelmänä tutkimuksessa todettiin, että ilman tietoa ei ole luottamusta ja toisaalta epäilykset luomua kohtaan ovat vahvemmat (SOK Patarumpu 2015).

5.3. Ammattikeittiöt

Monissa Euroopan maissa on jo usean vuoden ajan voimakkaasti ohjattu joukkoruokailun julkisia hankintoja kohti luomua. Suomessa valtioneuvoston tavoitteena julkisen sektorin ruokapalveluiden osalta on mm., että ruokapalveluissa tarjottavasta ruoasta 10 % on luomua vuoteen 2015 ja 20 % vuoteen 2020 mennessä.

Suomessa on toiminut vuodesta 2002 lähtien Portaat Luomuun -vapaaehtoinen ohjelma, jonka tarkoituksena on auttaa ammattikeittiötä lisäämään luomutuotteiden käyttöä osana kestävän kehityksen mukaista toimintaa. Vuoden 2015 alusta toiminta muuttui maksulliseksi. Ohjelmassa on tätä kirjoittaessa mukana 2236 keittiötä (9.3.2015). Portaat luomuun -ohjelmaa ylläpitää Savon koulutuskuntayhtymä/EkoCentria.

Luomutuotteiden käyttömäärät Portaat luomuun –ohjelman toimipaikoissa vuonna 2012 ja 2014. Yksikkö kg tai litraa vuodessa. Lähde: Portaat luomuun.

Luomutuotteiden käyttö ammattikeittiöissä on lisääntynyt. Tätä ovat osaltaan edistäneet uudet tuotteet, pakkauskoot ja luomutuotteiden parempi saatavuus. Luomuviljatuotteiden käyttömäärät ovat kaksin-kolminkertaistuneet ”Portaat luomuun”- kehitysohjelmassa olevissa keittiöissä vuodesta 2012 vuoteen 2014. Suomalaisista ammattikeittiöistä lähes 73 % käyttää luomua ainakin joskus. Vähintään viikoittain luomua käyttää yli neljäsosa ammattikeittiöistä (27 %) ja päivittäin 11 prosenttia. Käytetyimpiä luomutuotteita ovat viljatuotteet sekä vihannekset ja kasvikset (Lähde: Suurtaloustutkimus 2014/Taloustutkimus Oy).

Luomutuotteista ammattikeittiöiden saatavilla on parhaiten erilaisia myllytuotteita, maitotuotteita, kananmunia sekä kasviksista perunaa ja porkkanaa. Tukkuliikkeiden valikoimissa luomujauhoja ja -hiutaleita on saatavilla myös suurkeittiöpakkauksissa. Paikallismyllyt pystyvät joustamaan myllytuotteiden pakkauskoossa asiakkaan mukaan.

5.4. Luomutuotteiden vienti

Mylytuotteet

Kauran suosio kuluttajien keskuudessa on vahvassa nousussa maailmalla. Luomukauratuotteiden vienti on kasvanut voimakkaasti viimeiset viisi vuotta. Viennin kohdemarkkina-alueena ovat jo lähes kaikki maanosat. Afrikan maista toistaiseksi vain Etelä-Afrikkaan viedään luomukauratuotteita. Vuosien viranomaistyön tuloksena suomalainen kaura on saanut vientiluvan Kiinaan, missä kaura on nyt kiinnostuksen kohteena. Kauran vientiä pyritään edistämään muun muassa vuonna 2014 alkaneen Team Finland -vientiohjelman avulla. Tällä hetkellä viennin osuus elintarvikelaatuisen luomukauran kotimaan jalostuksesta on noin 80-90 %, kaikista luomuviljatuotteista yhteensä 70 %:n luokkaa.

Suomi on maailman suurimpia kauran tuottajia. Luomukauran viljely tarjoaa erikoistumismahdollisuuden Suomen viljantuotannossa. Suomalainen kaura on huippulaatuisia monilla kriteereillä: lajikkeet, kasvuolosuhteet, viljelymenetelmät, laadunvalvonta, maku. Raaka-aineen saatavuus ja hintavaihtelu ovat pullonkauloja luomuviljan viennissä. Vuodesta 2010 lähtien luomukauran kotimaan tuotanto ei ole riittänyt kattamaan vientikysyntää (Kuusela 2014).

Kuva: Fazer Group

Gluteeniton luomukaura on Suomelle suuri mahdollisuus. Sitä ei ole käytännössä ollut saatavilla, mutta vuonna 2015 sitä aletaan viljelyttää sopimustuotantona. Gluteenittoman kauran tuotannossa on varmistettava monta osa-aluetta: osaaminen, koulutus, logistiikka ja erityisesti siemenhuolto.

Luomuvehnäjauhon markkinat ovat lähialueilla ja siellä vallitsee kova kilpailu. Kilpailijana vientimarkkinoilla on Ruotsi, pienemmässä määrin Saksa. Myös Baltia on tulossa erittäin voimakkaasti kansainvälisille luomuviljamarkkinoille (Kuusela 2014).

Luomuleipä

Luomuleivän vientiä rajoitti vuosina 2011 ja 2012 raaka-ainepula. Nykyään Suomessa tuotetaan riittävästi luomuruista ja –vehnää myös viennin tarpeisiin. Luomuleipää vietiin Suomesta vuonna 2013 noin miljoona kiloa. Viennin kasvu on ollut voimakasta ja vuonna 2014/2015 vienti on arviolta 2-3 miljoonaa kiloa vuodessa. Vientiin valmistetaan ruisvehnäsekaleipää ja se toimitetaan pakasteena. Suurin kohdemaahan on Saksa, muita vientimaita ovat Puola, Sveitsi ja Ranska (Meltovaara 2014).

Suomalaisella luomuviljalla ja luomuviljatuotteilla on hyvät mahdollisuudet menestyä viennissä, koska täällä viljellään ehkä maailman puhtainta viljaa, jonka maine on jo hyvä. Hyvän laadun tukena on luotettava valvontajärjestelmä. Varsinaista suomalaista alkuperää merkittävämpää on suomalainen luotettavuus. Suomalaisten perusrehellisyys ja luotettavuus on merkittävä arvo ruoka- ja ympäristökohujen maailmassa. Aasiassa puhtaus ja turvallisuus on erityisen tärkeä vientivaltti. Haasteena on saada nuo lupaukset brändäytyä ja kaupallistettua. Suomalaiselle kauralle ollaan hakemassa nimisuoja. Jotta saavutetut asemat vientimarkkinoilla saadaan pidettyä, tulisi markkinoille kehittää uusia tuotesovelluksia (Kuusela 2014).

Kuva: Leipätiedotus

Luomutuotteiden vientiä voidaan kehittää viennin edistämistoimilla. Luomuala kehittyä, jos kaupalliset kanavat kehittyvät, minkä vauhdittamana alkutuotantoa voidaan kehittää. ”Viennin edistäminen” pitäisi määritellä ja projektoida, siihen liittyy muutakin kuin messut, mm. nimisuojan hakeminen tietyille tuotteille, kansainvälinen brändi- ja tunnettuustyö, viennin esteiden raivaaminen ja investointituet (Kuusela 2014).

5.5 Luomuviljan viennin kehittäminen

Luomuviljamarkkinat ovat hyvin häilyvät ja markkinamuutokset poikkeuksellisen suuria. Aikaisemmin Englanti oli iso suomalaisen luomuviljan ostaja, nykyään kysyntä on laskenut voimakkaasti ja rooli vaihtunut. Viime vuosina Suomesta on viety pieniä määriä luomukauraa Saksaan. Ostajat edellyttävät jatkuvuutta viljan toimituksiin ja pitkäaikaisia sopimuksia. Uusien markkinoiden valtaamista vaikeuttaa epävarmuus viljan saatavuudesta (Vesikkala 2014).

Suomen kanssa luomuviljan vientimarkkinoista kilpailevat Ruotsi ja pienessä määrin Saksa. Viime vuosina luomukauran tarjonta Baltiasta on kasvanut voimakkaasti, joten markkinat ovat siinä mielessä muuttuneet ja kannattava luomukauravienti on vaikeutunut. Luomumyllykauran kysyntä on kasvanut myös kotimaassa (Pekkala 2014).

Viimeisen vuoden aikana on ollut havaittavissa hienoista kasvua luomuviljan viennissä. Kohdemaat ovat pääasiassa Euroopassa, mutta kiinnostus on kuitenkin selvässä kasvussa myös idässä, jopa Aasiassa asti (Parviainen 2014).

Haasteena viennissä on koko luomuviljasektorin kapea-alaisuus. Viljat ovat erittäin pieniä tuotteita ja jo vähäisetkin muutokset tarjonnassa tai kysynnässä muuttavat markkinatilanteen nopeasti. Raaka-ainetta riittää juuri ja juuri nykyisen kysynnän kattamiseen. Hieman lisää saisi olla ja lisää tarvitaan erityisesti silloin kun kasvua kysynnälle on odotettavissa (Pekkala 2014).

Luomuviljely on korkean tuen ja pienten satojen toimiala, jossa on vaikea saada sitoutettua viljelijöitä mukaan viljelijärengastyypiseen toimintaan ja etsimään uusia vientikanavia. Vientitoimijoita on vain muutama ja kaikilla pienet vientimäärät, mistä johtuen logistiset

kustannukset nousevat suuremmiksi kuin tavanomaisen viljan viennissä. Suuri käytännön ongelma on myös vientiasiakirjojen laatiminen. Sama paperityö tarvitaan, vietiinpä kontillinen (25 tonnia) tai laivalasti (2500 tonnia). Pienelle erälle yksikkökustannus on korkea.

Luomuviljan vienti kehittyy tällä hetkellä vain kriisien kautta. Kotimaan hintojen ja kysynnän laskiessa hyvin alas kiinnostuvat viljelijät viennin kehittämisestä. Onnistuakseen kehittämisen tulisi olla jatkuvaa. Luomusektorilla kaivataan lisää koulutusta viennistä ja markkinoista viljelijöille (Virolainen 2014)

Haasteena luomuviljan viennin kehittämisessä ovat myös toimintatavoiltaan ja tavoitteeltaan erilaiset luomuviljelijät: Alalle toivotaan lisää viljelijöitä, jotka ovat sitoutuneita kehittämään tuotantoaan niin määrän kuin laadun suhteen.

Yhteistyö suomalaisten toimijoiden kesken on ollut perinteisesti vähäistä, mutta viime vuosina on tapahtunut pientä edistystä. Viljelijät ovat perustaneet viljanvientiliikkeitä. Avoimuutta luomubisneksessä kaivattaisiin lisää. Alan kasvu vaatii toisten toimijoiden tukemista periaatteella: ”Jos naapurilla menee hyvin, niin minullakin tulee menemään paremmin.”

6. Yhteenveto ja ehdotukset luomuviljaketjun kehittämiseksi

Kesäkuun 2011 hallitusohjelmassa Suomen maatalouspolitiikan yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi nostettiin luomuruoan osuuden kääntäminen vahvaan nousuun ja hallitus sitoutui toteuttamaan luomualan kehittämissuunnitelman. Luomupeltoala onkin kasvanut jatkuvasti vuodesta 2008 lähtien. Kotimaan kysyntä on kehittynyt hieman joissakin tuoteryhmissä viime vuosina, mutta silti luomun markkinaosuus koko päivittäistavaramyynnistä oli alle 2 % vuonna 2014. Luomuviljan elintarvikekäyttö on kasvanut kauran osalta osin kotimaan kulutuksen kasvaessa mutta ennen kaikkea suuren vientikysynnän johdosta. Luomukauratuotteista jopa 90 % menee vientiin. Luomuohran viljelyn salat aukenivat 2010-luvulla ja se mahdollisti kotimaisen luomuoluen tuotannon, jossa on saavutettu omavaraisuus maltaan osalta.

Luomumarkkinoiden toimivuus, viljan markkinointi, tiedottaminen ja tiedonkulun kehittäminen ovat avainroolissa koko ketjussa. Luomun käytön lisäämisessä luomukotieläintuotannon monipuolistaminen ja lisääminen on keskeistä ja siinä korostuu valkuaisrehun riittävyyden turvaaminen. Kotimainen öljy- ja valkuaiskasvien tuotanto ei ole pystynyt kattamaan luomuvalkuaisrehun tarvetta. Niinpä rypsirouhetta on tuotu mm. Baltian maista. Luomutuotannossa viljaerät ovat pieniä mikä aiheuttaa omat haasteensa viljan varastointiin, markkinointiin ja kuljetuksiin. Luomukotieläintuotanto kasvoi, esimerkiksi vuodesta 2012 vuoteen 2013 40-50 % ja se on osaltaan lisännyt luomuviljan käyttöä.

Raporttia varten tehdyissä haastatteluissa ja Vilja-alan yhteistyöryhmän luomuviljatyöryhmässä on noussut esiin luomuketjun kehittämistarpeita.

Tilastointi

Yksi jo aiemmin tiedostettu ongelma on tilastointi. Aikaisemmin ei luomutuotantoa ole tilastoitu erikseen, mutta Tike /Luke on pyrkinyt sitä kehittämään. Erityisesti kaivataan tietoa markkinoille tulevan luomuviljan määrästä. Myös luomulihan ja lihavalmisteiden kulutuksesta on haastavaa saada kokonaiskuvaa, koska luomulihasta merkittävä osa myydään suoraan tiloilta loppukäyttäjille, niin ravintoloille kuin kuluttajille.

Viljelyn kehittäminen

- Tarvittaisiin kokeita ja tutkimusta siitä, mitkä lajikkeet soveltuvat luomuun parhaiten.
- Luomuöljykasvien tuotantoa tarvitaan lisää valkuaisomavaraisuuden kohottamiseksi.
- Laadukkaan leipävehnän ja mallasohran tuottaminen vaatii lisälannoitusta, mitä nitraattiasetus säätelee. Viljelijöiden taholta on esitetty lihaluujauhovalmisteiden sopivan tarkoitukseen sijoituslannoituksena käytettynä.
- Karjatilojen lannan hyödyntämistä kasvitiloilla tulisi kehittää säädösten puitteissa. Kuljetuskustannusten alentamiseksi lantaa voisi jalostaa pienissä laitoksissa kotieläintilojen tuntumassa. Tilat voisivat toimittaa lannoitetta paluukuormassa esimerkiksi rehuviljan vastaanoton jälkeen.

Viljakauppa ja logistiikka

Luomuviljaerät ovat pieniä ja toimijoiden on vaikea löytää toisiaan markkinoilla. Rehuviljakaupassa teurastamot näkevät ongelmana pienet erät ja ylipäättään pienen

kysynnän ja tarjonnan.

- Logistiikkaa ja kuljetusten taloudellisuutta tulisi edelleen kehittää yhteistyöllä ja kuormien yhdistämisellä.
- Kaikkien toimijoiden yhteinen luomuviljan internetportaali voisi olla harkitsemisen arvoinen idea, tämä yhdistäisi ostajat ja myyjät.
- Viljelijäkoulutuksiin kaivataan aiheiksi mm. kaupallisen ajattelun kehittämistä ja tietopakettia viennin asettamista vaatimuksista tuotteille ja toiminnalle.

Luomusiementuotanto ja valvonta

Viljalajista riippuen luomusiemenen tarpeesta täyttyy vain 6-23 %. Ongelmia aiheutuu käytännössä tulkinnoista, milloin tavanomaisen siemenen käyttö on sallittua. Alalla on pohdittu erilaisia vaihtoehtoja.

Yhtenä vaihtoehtona on esitetty Hollannissa käytössä olevaa mallia, missä vuosittain syksyllä selvitetäisiin valtakunnallinen luomusiemenen tuotanto ja myyntiin tulevat määrät. Jos luomusiementä on tuotettu riittävästi sertifioidun luomusiemenen tarpeeseen nähden, poikkeuslupia ei annettaisi kyseessä olevalle kasvilajille. Jos luomusiemenen tuotanto ei riitä kattamaan tarvetta, sallittaisiin tavanomaisen peittaamattoman siemenen käyttö kyseessä olevasta kasvilajista seuraavissa kylvöissä. Näin syntyisi yleinen kieltö tai hyväksyminen tavanomaisen siemenen käytöstä eikä tapauskohtaisia poikkeuslupia tarvittaisi. Tämä estäisi myös luomusiemenmarkkinoiden ohjailun erillisillä ilmoituksilla, joiden seurauksena Ely-keskukset sallivat tai kieltävät tavanomaisen peittaamattoman siemenen poikkeusluvut.

Hollannin malli on aiheuttanut myös epäilyksiä. Ketjun ja viranomaisten yhteistyönä tulisikin laatia ohjeistus ja oikeudenmukaiset pelisäännöt, jotka mahdollistavat tasapuoliset mahdollisuudet siemenhankintaan kaikille luomuviljelijöille.

Luomuvalvonta

Luomuvalvontaa esitetään kehitettävän yhteistyössä toimijoiden kanssa. Ketju toivoo byrokratian kevenevän. Tarkastusten periaatteeksi on ehdotettu tuotannon kehittämistä: tarkastukset voisivat auttaa huomioimaan riskitekijöitä ja epäkohtia sekä parantamaan tilannetta. Varsinkin viljantuottajien kohdalla tilanne on monesti ollut täysin päinvastainen. Jos tarkastus kuitenkin toimisi kehittämisen välineenä, olisi tilanteesta paljon hyötyä ja se veisi luomualan kehitystä eteenpäin.

Tarkastuksia voisi tehostaa tarkastamalla kerralla useampia asioita ja kohteita, jolloin välttyttäisiin päällekkäisyyksiltä ja väärinymmärryksiltä. Samalla aikaa säästyisi huomattavasti. Alan toimijat toivovat myös säädösten tulkintaan enemmän yhtenäisyyttä eri alueilla.

LÄHTEET JA LISÄTIETOJA

Evira Luomutilastot

Hollo, Jukka, Tilasiemen Oy, 2014. Esitys Luomupäivillä 24.11.2014.

Kuoppala, Kaisa 2014. Maaseudun Tiedetreffit 3.6.2014 Mustiala

Kuusela, Meltovaara, Mäki-Reinikka 2013. Esitys MMM:ssä ja VYR luomuviljelyryhmässä.

Kylvösiemen 4/2014. Luomusiementä tarvitaan lisää.

Luke Luomusatotilasto

Maa- ja metsätalousministeriö 2014. Hallituksen luomualan kehittämisohjelma ja luomualan kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 2013. Lisää luomua. MMM tiedote 16.12.2014.

Maaseutuvirasto 2014. Tuet ja palvelut. Luonnonmukainen tuotanto.

Maaseutuvirasto, Ruokaketjuhankkeet 2015. Luomubroilerhanke.

MTK 2014. Siemenalan kehittämishanke. Siementuotanto-opas.

Parviainen, Essi 2014. Esitys Luomupäivillä 24.11. 2014

Portaat Luomuun ohjelma www.portaatluomuun.fi

Luomua lisää, toimeenpanosuunnitelma 2014. ProLuomu

SOK/Patarumpu 13.1.2015

TNS Gallup 2014. Luomun kehitysnäkymät –raportti.

TNS Gallup / Pro Luomu 2014.

Toimijoiden haastattelut

Heinonen, Sampsa, Evira 2015

Hemmilä, Terhi, Rehux Oy 2015

Karlsson, Jyrki, Ruokakesko Oyj 2015

Kivelä Sanna, Viking Malt Oy 2014

Korolainen, Perttu, Kankaisten Öljykasvit 2015

Kottila, Marja-Riitta, ProLuomu ry 2015

Kuusela, Miska, Helsingin Mylly 2014

Käki, Reijo 2014

Leskinen, Ulla-Maija, ProAgria 2014

Meltovaara, Kari, Leipomo Rosten 2014

Mäkinen, Timo, Naturcom Oy 2015

Nyholm, Steve, Skogsjö Gris Ab 2014

Parviainen, Essi, Hankkija Oy 2014

Nieminen, Janne, A-Rehu 2014

Tapio, Katja, SOK 2014

Vesikkala, Eero, Intergreen Oy 2014

Vihonen, Erkki, ProAgria 2014

Virolainen, Tomi 2014